

andra

PSYKOLOGI

Den tunna hinnan mellan omsorg och grymhet

Ludvig Igra

Natur och Kultur, 2001

ja och lekluvt skambelades. Och om människor plötsligt uppfattade ondska inom sig ökade behovet av syndaböcker. Pest kunde på sina håll utlösa pogromer.

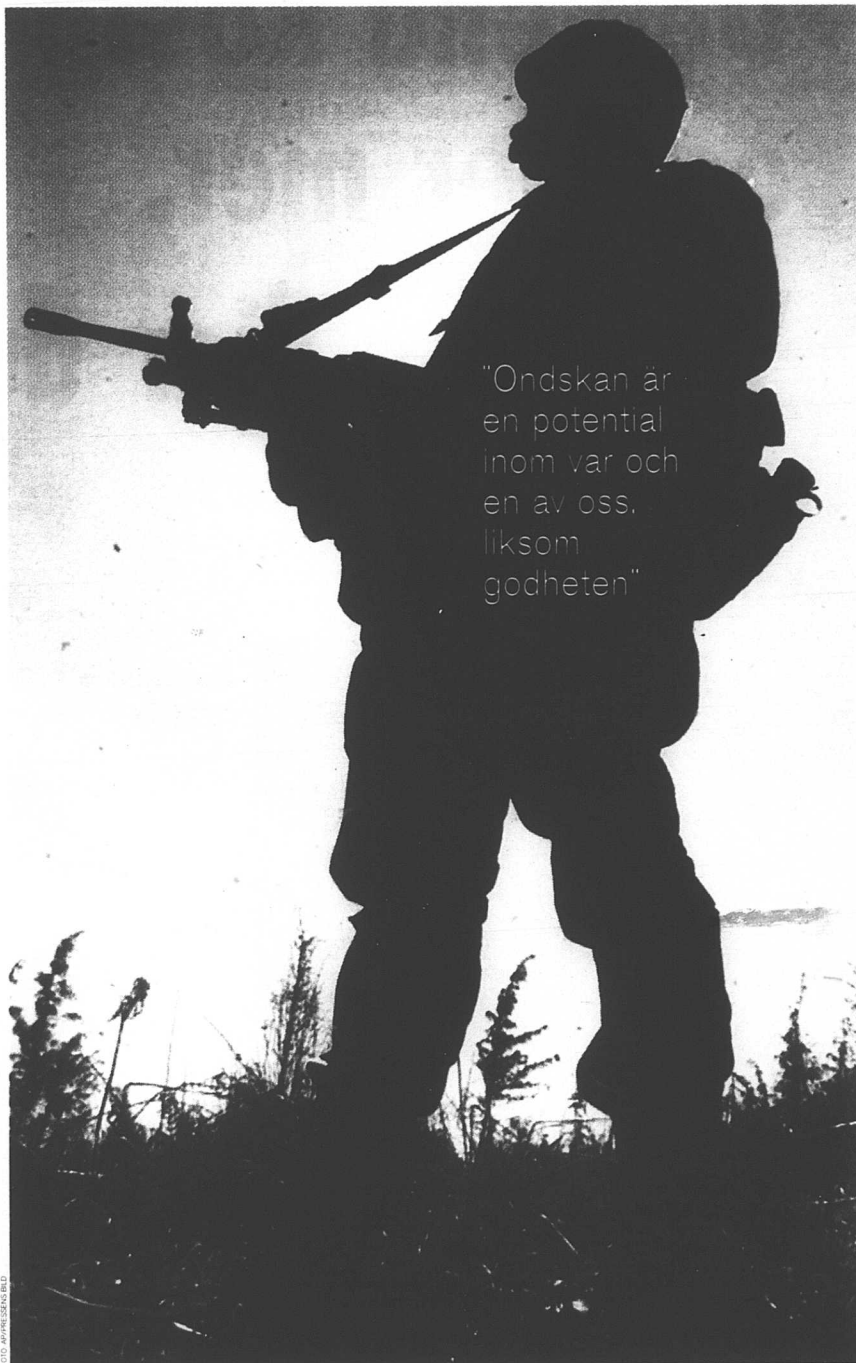
Den "destruktivitets triad" som Igra talar om är alltså inte massakrernas upphov utan deras förutsättning på det individualpsykologiska planet. Vi bär alla på den. Orsaken måste då sökas på ett annat plan, det sociala. Påfallande är att massakrerna inträffar där den traditionella gemenskapen brutit samman och morgondagen är osäker, under krigstillstånd och under formering av nya sociala kontrakt.

I SÅ FALL FUNGERAR INTE IGRAS RECEPT mot massakrer. Han talar om en förstärkt humanism och respekt för människovärdet. Men såväl det ena som det andra är utlöpare av den kristet-judiska universalismen och alltså en del av problemet. Tolerans innebär att tillåta andra att vara annorlunda. Men humanisten anser att människan är Guds avbild och att han, till skillnad från barbarerna, kan skilja på rätt och fel. För brändes folk för att de inte delade kyrkans syn på den obefläckade avlelsen eller treenigheten. Numera bränner man dem för att de inte tror på McDonald's och mänskliga rättigheter. Skiljedomar har ersatts av väpnad intervention och utslagning av civil infrastruktur. Humanismen speglar mycket flexibelt humanistens egenintresse.

Ludvig Igras psykologiska skarpsinne har ingen motsvarighet på det politiska planet. Där gäller för sanna de fientliga projektioner som präglar dagspressens nyhetskolportage. Milosevic är ond (Igra skulle nog formulera det annorlunda, men andemeningen är den). Om nu Jugoslaviens sönderfall släpper loss alla djävlar och får folk att regrediera till mord, vad är då upphov till Jugoslaviens alla olyckor? Själva sönderfallet, skulle jag hävda. Att detta i sin tur för blodtörstiga ledare till makten ligger i sakens natur. Och då återstår att fråga sig om det ordnade sönderfallet hade gått att förhindra eller om vi i klassisk defatistisk anda ska hävda att det var oundvikligt (eller till och med önskvärt?) och sedan fria oss från skuld genom att hänga en handfull syndaböcker.

I dagens Kosovo kan man inte leva som serb eller zigenare. I dagens Serbien lever många albaner och zigenare utan risk för livhanken. Men vi har upprättat en bokföring för Onda och en för Goda. Vad som i den ena boken betecknas som etnisk rensning (och inte var det, lika lite som amerikanernas tvångsflyttningar av bönder i Vietnam) är i den andra boken en förställd reaktion på sekler av förtryck. Just nu backar vi upp etnisk albansk fascism.

MELLAN METAANALYSEN (Jugoslaviens sönderfall) och mikroanalysen (Igras triad) är ett sjuamilakiv. Men Stanley Milgrams försök har en förbisedd sida, som påpekats av Johan Asplund (i *Det sociala livets elementära former*, 1987). I det sjuotonde experimentet har försökspersonen två andra med sig, till skenet försökspersoner, som bägge motsätter sig läraren. I den situationen vägrar försökspersonen i nio fall av tio att fullfölja försöksserien, trots lärarens uppmaningar. Asplunds slutsats är, att vad som ser ut som likgiltighet för männi-

"Ondskan är en potential inom var och en av oss, liksom godheten"

Grymheten, menar Ludvig Igra i boken *Den tunna hinnan mellan omsorg och grymhet*, är inte medfödd eller biologiskt givet, utan framvuxen ur den mänskliga kulturen

skoliv är vanlig social responsivitet, ett uttryck för behovet att bekräfta och bekräftas av personer i den egna gemenskapen.

Vi är i så fall beredda att mördra för att inte riskera vår tillhörighet. Det talar för att de som motsatte sig massakrerna i Son My var några av de udda personerna, inte de typiska soldaterna.

LUDVIG IGRA BERÄTTAR EN ANEKDOT om sin far, som mot slutet av andra världskriget gömde sig undan jedeförföljelserna i en by utanför Warszawa. En morgon hade ryssarna intagit byn och när Igras far passerade en grupp sittande tyska krigsfångar, räckte en rysk soldat honom en pistol.

"Du vet ju vad de har gjort med er", sade soldaten. "Så skjut dem då!"
Det kunde han inte. Om jag gjort det, så hade jag blivit som de, sade han efteråt. Det är riktigt. Kanske inte som just dessa fångna, tyska soldater som inte behöver ha begått några grova brott, men väl som fångvaktarna i Auschwitz eller bödlarna i SS. Men det finns en annan skillnad. Hade

han tagit ut sin hämnd där hade han gjort det som individ, utanför varje social kontext. Ryssarna var främlingar. Hade han anlänt med en judisk partisangrupp hade det varit annorlunda.

Några år senare, den 9 april 1948, anlände ett Irgun-kommando till den lilla byn Deir Yassin väster om Jerusalem, en fredlig palestinsk by omgiven av judiska bosättningar. Några timmar senare var 350 män, kvinnor och barn mördade. Röda Korsets chef i Palestina, Jacques de Reynier, skildrar sitt möte med kommandot: "Alla var unga, en del ännu tonåringar, män och kvinnor beväpnade till tänderna: revolverar, kulsprutor, handgranater och med huggknivar i händerna, de flesta ännu blodfläckade. En vacker ung flicka med en mördares ögon visade mig sin, som blodet ännu droppade från. Hon visade upp den som en trofé." De försökte hindra de Reynier från att rädda en svårt skadad tioårig flicka, en av få överlevande.

Igras far kunde, under andra omständigheter, ha befunnit sig i Deir Yassin den där dagen. Så tunn är hinnan till grymheten.//